

Az utazás megélése

Utazás előtt írom ezeket a sorokat, ezt csupán azért rögzítem, hogy jelezzem, ismerem a Lovra Éva által pontosan rögzített utazás előtti létállapotot: „Amikor otthon van a sehol, amikor a tegnapot keresed a reggelben, s mikor örülsz annak, hogy még nem ért véget az éjszaka, hogy el sem kezdődött még a nappal. Holnap már a vonaton ülsz, sírsz is, sajnálsz, hogy itt kell hagynod a meleg ágyat, a kávé...” s így tovább, a részletezést már nem idézem. Amikor éreztem a kihívást, az élmény megragadásának szükségességét, akkor magam is írtam útirajzot, avagy, ki tudja, igaz-e, útleíró prózát, ahogy ez a kifejezés Lovra Éva könyvének alcímében szerepel. Ezt az utóbbi mondatot viszont nem azért az *írás* ténye miatt írtam le, hanem inkább az egyes élmények közös volta miatt. Engem, immáron már több mint egy évtizede, a görögországi és az olaszországi élmények készítettek a megélt leírására, Lovra Évával, legalábbis ebben a könyvben, olaszországi utazásai tették ugyanezt. S mivel menthetetlenül turisták voltunk és maradtunk is az utazások mindig rövid ideje alatt, hasonló élményeink és tapasztalataink is adódtak, ahogyan nyilván minden turistának akadnak közös élményei és tapasztalatai. Most azonban talán nem is ez a fontos, hanem az, hogy az útirajz, vagy használom tovább az útleíró próza kifejezést, nem önmagáért születik, az írást legtöbb esetben az utazás által látott tájak, múzeumok, képek hívják életre, máskor pedig az emberi történelem egyes színtereivel, vagy az egyetemes művészet kiemelkedő alkotásaival való szembesülések. Ha így szemlélem az útirajzokat, akkor az egyedi és az általános találkozási teremt-teremtheti meg az írások feszültségét, amelyet egyes emlékezetes pillanatok megbékéltsége ellensúlyozhat, ahogyan az Lovra Éva írásaiban is történik. A megbékéltség egyik pillanata Bolognához kötődik: „Bologna az a hely, ahol szeretnék élni, itt jó lett volna egyetemistának lenni, éjszaka egyedül sétálni. Az a hely, ahol meleg van, terrakotta és mosoly, az óváros messzire nyúlik,

még akkor is ott van, mikor eltévedünk, órákig bolyongunk nem is sejtve, hogy valahogy még így is közel vagyunk.” A másik kinagyított pillanat Cagliarihoz kapcsolódik: „Cagliari volt az olasz életem normalitása, mikor végre nem voltam turista, úgy sétálgattam az utcákon, mintha mindig is ott éltem volna.” Ez a hang a turista-léten túllépni akaró turista hangja, emlékszem magam is, mit adtam volna azért, ha kétnapi római rohanás után lett volna egy harmadik nap, amelyiken a valamikor Rómában sétáló Márai nyomát követhettem volna, a Via Veneto után a Spanyol lépcsőt kerestem volna fel, aztán a Capitoliumot, onnét a Forumhoz ereszkedtem volna le, aztán mentem volna A Göröghöz, azaz a Café Grecóba. Lovra Éva könyve azonban összetettebb, gazdagabb annál, hogy pusztán az útleíró próza hagyományos jellemzőit megemlítve beszéljünk róla.

Összetettebb, gazdagabb a hagyományos úti beszámolóknál – és mássabb, a hangsúly ezen az utolsó kifejezésen van.

Ahhoz, hogy érthetővé tegyem, miben is mutatkozik meg Lovra Éva könyvének a hagyományos úti beszámolóktól való különbözősége, rövid kitérőt kell tennem. Volt, amikor Cs. Szabó László útirajzait tartottam a legjobb magyar útirajzoknak, s amikor Cs. Szabó írásainak a jelentőségét a magam számára felmértem, akkor értettem meg ezeknek az útirajzoknak Cs. Szabó esszéivel mélyen közös voltát, azt, hogy a hagyományos értelemben vett esszéit az útirajzoktól szinte lehetetlen elválasztani, s az esszé is s az útirajz is mélyen irodalmi eredetű. „Cs. Szabó stílusán lehet elérni azt a fordulópontot, amikor a biztonságos tudás, a műveltségi alap, a nyelvi önbizalom megnyilvánulása során felismerhetővé válik az esszének a szépirodalomtól nemhogy idegenkedő, hanem éppen arra építő műfaja” – írta ennek kapcsán Bányai János. Ha mindezt rávetítem Cs. Szabó útirajzaira, akkor azt kell mondanom, hogy az utazás csupán – csupán? – a tárgya ezeknek az írásoknak, ahogyan az esszék tárgyaként egy-egy szellemi történés szolgált, a módszer viszont mindkét esetben az esszéíróé, azé az esszéíróé, aki a maga műfaját a szépirodalom felé közelítette.

Meglehet, Lovra Éva és Cs. Szabó László világa távol áll egymástól, a példára azonban szükségem volt ahhoz, hogy Lovra Éva úti írásainak a műfajához közelebb kerülhessek. A felhozott párhuzam alapján mondom, hogy Lovra Éva úti írásai nem a hagyományos értelemben vett útirajzok, s nem is úti esszék, ahogyan az a magyar irodalomban az ilyen jellegű írások kapcsán hagyományosnak tekinthető, hanem a szépirodalom világán belül helyezhetők el, csupán – csupán? – a tárgyak kötődik az utazáshoz, a feldolgozás már a próza keretei közé helyezi ezeket az írásokat. Mindezzel együtt sem tudom a már idézett alcímet – útleíró próza – pontosnak elfogadni, hiszen ez az összetétel az útleírásra helyezi a hangsúlyt, az én ér-

telmezőm viszont a prózát emeli ki, a prózának azt a változatát, amelyik a maga feladatának a megélt pillanat adta élmény rögzítését tartja. Ahogy Cs. Szabó az útirajzaiban a maga írói esszéit folytatta, Lovra Éva úgy ír szépirodalmat akkor, amikor az utazások során megélt pillanatokot ragadja meg. Mindehhez a tárgyilagos leíráshoz hozzá kell tennem azt is, hogy az említett keretek között emlékezetesen jó próza született, egzisztenciális mélységeket érintő gazdag és érett próza.

A szerzőnek a prózai szövegformálásra utaló igényét jelzik az egységes szerkezet irányába mutató törekvések, annyi idézendő helyett csupán az egyik záró megjegyzést idézem: „Valahogy zárnom kellene ezt a történetet, kerek egészet adni, de még mindig hagyni időt, teret és vágyat a folytatásra.” A történet formálására irányuló reflexiók mellett a rejtélyesség a másik jellemzője ennek a szöveg-együttesnek. A történetnek két állandó szereplője van, az Elbeszélő és a Kedves. Az Elbeszélőről azontúl, hogy nő, aki Szerbiában magyarnak született, s aki építészetből vizsgázott, ennek megfelelően pedig utazásai során Szentkirályi Zoltánnak *Az építészet világtörténete* című könyvével ellenőrzi a maga tapasztalatait, néhány hangsúlyozottan női szerepjáték említésén túl szinte semmit nem tudunk meg, ahogy a Kedvesről sem, noha kettősük végighúzódik a szövegek egészén. Együtt vannak Milánóban, együtt nézik meg a nagy olaszországi városokat, s ha történetük Milánóban kezdődött, akkor ott is zárul: „Mindig egy izgalmas történet, hiszen állandó végcél és kiindulási pont az életben. Érkezés és indulás, várakozás, új ismeretségek és régi ismerősök a repülőtéren. Bergamo. Kicsit először és utoljára, talán soha többé, ki tudja, de most másfelé visz az út, utam és utad. A repülőtéren töltött éjszaka, a padló hidege, összetört ébredés még az elalvás előtt, agresszív kialvatlanság. [...] Milánó volt a kezdeteken, veled, majd együtt s nélküled, de adj időt, hogy megtaláljam önmagam ebben a veled és nélküledben.” Ez az önmagában létező kettősség, a kibontatlan „együtt és nélküled” kettőssége hihetetlen feszültséget ad a szövegnek, a kimondatlanság és a hiány feszültségét teremti meg ezzel a szerző.

A szépirodalmiság irányába mutat minden, a szerző által használt eszköz, így maga a stílus is, leginkább azonban az, ahogyan a megélt pillanat megragadására törekszik. „Mindig van egy pillanat, mikor le kell ülnöd, el kell mormolnod egy imát, még ha nem is úgy hiszel, mint a középkor utáni ember, ki Istent látta a rózsablakon átszűrődő fényben” – olvasom, önmaga pozicionáltságának megteremtését, amihez hozzátartozik a finom megjegyzés is: „Kegyetlen játék, hogy a legszebb kilátás a milánói székesegyházra a La Rinachente ablakából nyílik, Olaszország legnagyobb luxusáruházából, ahol Dior olyan megszokott, mint a savanyú cukrot

majszólo gyermek a maga hétköznapi valóságában.” Hasonló szerkezetű leírással találkozunk az *Utolsó vacsora* megtekintése kapcsán is: „Mikor nagyon vágyakozol valamire, az megszépül, édesebb lesz álmaidban. Elképzeled közelségét és hiányát, tudod, mit fogsz érezni, tudod, milyen lesz tekinteted. Akkor ott lassan hullani kezdtek a könnyeim, csak néztem, néztem, magamba akartam szívni minden egyes mozdulatot, Jézus oldalra hajtott fejét. Álltam, tagjaim elernyedtek, mozdulni képtelenség. De nem volt senki mellettem, akinek ujjonghattam volna, akivel megoszthattam volna lelkem ürességét, hogy nézd, jobb ember lettem. Olyan volt ez, mint a mitikus újjászületés, ami fáj, de kell, könnyel és a más érzésével. S akkor, mikor már majdnem jött a katarzis, akkor kiléptem az ajtón, és magammal vittem Leonardo da Vinci lélegzetének egy utolsó porszemét. Ő kinn várt, s végre elmondhattam, hogy mennyire más, édes, tökéletes, mennyire boldog vagyok... s szomjas.” Ne is a realiztikusságot megteremtő utalásokra figyeljünk most, hanem a leírás egészére. Érezhető, hogy a szerzőnek nem az Utolsó vacsora bemutatása, elemzése a célja, hanem a kép megpillantása által megélt pillanat megmutatása. Valójában ez a törekvés s az adott pillanat-pillanatok írói eszközökkel való megragadása teszi irodalmi alkotássá Lovra Éva munkáját. (Lovra Éva: *Amikor otthon van a sehol*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2011.)